

Теодозія ЗАРІВНА: «Обережна надія – лейтмотив мого сьогодення»

Додому в село Ридодуби на Тернопільщину Теодозія ЗАРІВНА їздить часто: там у неї найближча рідня, там знана поетеса й авторка багатьох прозових творів – своя людина. Столичну гостю можна побачити і в полі, і на городі, і серед сусідів.

«Я й до сьогодні в курсі всіх ридодубських проблем і перемог. Тим паче що цей ландшафт – один із моїх постійних у прозі. Тому його треба знати, любити й відновлювати в пам'яті», – зізнається Теодозія Петрівна, яка нещодавно очолила редакцію столичного часопису «Київ».

«Ти – поетеса? Ти ж нормальна жінка!»

– Письменники, на відміну від артистів, не люблять афішувати приватне життя. Що ви хотіли б розповісти про цю таємницю таємниць? Хто вибрав для вас таке поетичне, таке загадкове ім'я – Теодозія?

– Немає жодних таємниць. Колись моя сусідка після кількох років дружного співіснування була неімовірно вражена, коли довідалася, що я письменниця, й вигукнула: «Ти – поетеса? Ти ж нормальна жінка!». Звичайно, часи, коли я шила, в'язала, консервувала, потроху відходять, але не назавсім.

А щодо імені, то його вибрав тато. Підозрюю, що не без впливу зовнішнього середовища, можливо, була на обрії якась Теодозія, гарна й дотепна, а мій тато завжди вмів поцінувати красу. Він був великим романтиком з неординарною зовнішністю, а в селі романтикові жити завжди непросто. Одна з його кличок, якими в усі часи нагороджували ближнього односельчани, була така: Пушкін. Він носив бакенбарди, мав чорне хвилясте волосся, сині очі, неодмінний капелюх і гарне довге пальто. Прекрасно танцював, рівно й легко, і міг спіткнутися хіба що об рясні жіночі серця. Якби він ще мав менше випробувань і бодай трохи спокійніше ставлення до світу, то жив би донині.

– Що означає, за вашими словами, «вперте вrostання в життя», відтак – «досвід вдосконалення зору»?

– Процитовано мої поетичні судження, а вони мають дещо зміщену оптику. Життя, як правило, часто відторгає від себе людину щоденними випробуваннями, тому просто жити – це постійно мати чималу вітальну силу, тим паче в останні часи, коли не до писання, коли ставало страшно і за власне життя, і за життя близьких. Тож на «просто життя», вперте у нього вrostання, йде лєвова частка людських зусиль. А досвід вдосконалення зору – це мистецтво бачити справжні мотиви вчинків людей, приховані сторони їхніх біографій, прикриті недосконаліми декораціями, нарешті, з літими розуміти велику виставу, яку різноманітні гравці влаштовують кожної миті навколо нас. Мені – колишньому театральному працівникові – інколи це особливо добре видно.

– Як співвідноситься ваш творчий простір із життєвим?

– Гадаю, він іде паралельно. Навіть якщо ти не пишеш, підсвідомість працює. І тільки-но в життєвому просторі з'являється шпарина й душа не перевантажена «впертим вrostанням у життя», можна спробувати щось виловити на простий олівець (вірші я пишу простими олівцями, які привожу з різних поїздок, їх у мене чимала колекція) чи

на мерехтливє поле комп'ютера (якщо це проза). Часом пишеться, часом не пишеться, тоді я стараюся принаймні багато читати. Теж корисно. Ця звичка в мене залишилася після закінчення філфаку Львівського університету – там вимагали знання першоджерел.

– Чим відрізняється логіка ваших творів від логіки повсякдення?

– Мабуть, нічим. Є колеги, котрі окремо пишуть, а окремо живуть, і закони, які вони сповідають, стосуються лише героїв їхніх творів. Мені легше. Я живу за тими самими законами, що й мої герої. У нас зовсім не говориться про моральність письменника. Я не стільки про те, що у творчавтор може моделювати персонаж, котрий перемагає зло та демонструє щедрість і великодушність, а в житті – розтоптати колегу, який раптом опинився на його шляху; що можна не заплатити видавничим гонорарів чи виручених за продаж книжок коштів (прикладів ніні чимало) тощо – і це звична практика. Я більше про те, що автор може втворювати з людьми у своїх романах. Розумію, що від Шекспіра й до сьогодні пишуть про кров і злочини. Але все ж залишається дуже відкритим питання, до якої межі можна просунути в текстах заради слави чи чогось іншого, а де прохід уже заборонено. І що є добрим у творі, а що чинить уже зворотний вплив. Це не така проста механіка, і я завжди про це думаю.

Проза – тяжка фізична праця, а вірші – свято

– Ви працюєте в різних жанрах. Який із них найсуголоснийшій вашій душі?

– Мушу сказати, що поезія й проза – майже рівні для мене. Хоча проза потребує значно більше часу. Я не можу писати романи швидко, бо здебільшого читаю чимало історичної літератури – роман складно написати,

не знаючи історії. А історичне тло – це немала праця. Тому віршів зараз трохи менше. Але інколи я переключаюся на них, ніби відпочиваючи від прози. Хоча назвати це відпочинком навряд чи можна. Якщо ж нічого не пишеться, час від часу перекладаю – подвійна користь: і вдосконалюю знання чужої мови, і світову поезію вивчаю.

І проза, і поезія, як для мене, – своєрідний спосіб мислення. Коли і як він спрацьовує, тоді те й виходить. Проза – тяжка фізична праця. Якщо роман написаний і лишається його почистити, це неможливо витримати. Ти вже не можеш дивитися на той текст. Навіть серце бунтує проти нерухомості за комп'ютером,

не кажучи про зовнішність: письменник старіє одразу на кілька років. А вірш – це свято. Я колись образилася на відомого прозаїка, який написав десятки романів і називав вірші віршиками. Але я тоді не писала прози й не знала, що воно таке. Інколи запитую себе, навіщо я все це роблю. І нащо це роблять чимало інших, не маючи розголосу, якого вартували б їхні твори, не отримуючи жодного заробітку. І розумної відповіді у мене немає.

– У збірці «Провінційні розмови» ви двічі згадуєте Бродського. Який вплив справив на вас цей лірик?

– Я люблю його твори. Якщо з шинелі Гоголя вийшла російська література, то синтаксис сучасної східнослов'янської поезії значною мірою – із твідового пальта Бродського. У нас в Україні є чимало його шанувальників серед поетів, і це видно з форми їхнього вірша. Але Бродський також надзвичайно сильний в есеїстиці. І вплив його прочитується в багатьох українських авторів. Хоча, читаючи есеї Вістана Х'ю Одена, я розумію, як багато Бродський узяв від свого кумира. І так само, мені здається, на нього вплинув у поезії Дерек Волкотт. Хоч і Мандельштам, і Ахматова, і Цветаєва, і певною мірою всі ті поети, яких він згадував у лекціях і есеях: Фрост, Рільке, Кавафіс, Гарді (й про кого до Бродського писав Оден)... А ще мені дуже близький антиімперський дух його віршів, його блискуче вміння римувати, володіння метафорою, його жорсткий і безжальний спосіб висловлення – так, наче він зводив з усіма рахунки: з державою, з коханою, з погодою, з обивателем, з життям... Його літературне пальто приміряє не один письменник. І завжди з користю. Хоча той самий Бродський казав приблизно так: не хочу прожити чуже життя за котримсь із кумирів, хочу своє.

– Перечитуйте рецензії на свої твори? Чию думку про них цінуєте? Яким уявляєте свого читача?

– Так, обов'язково. Сьогодні, коли за рецензію практично ніхто не платить, а стороння людина, інколи жодного разу в житті тебе не побачивши, раптом витрачає на твою книжку час, зусилля розуму й душі, це допомагає. Особливо дорогі думки, котрих не сподіваєшся і котрі відкривають те, про що ти тільки здогадувався, а також ті, що тебе у твої певною мірою абсурдній праці підтримують. А ще коли аналізують молоді, виявляючи розуміння й солідарність. Бо я ж пишу для старших, для тих, хто ставить собі ті самі запитання, що і я, запитання вічні, кого хвилює не епатаж, а думки й почуття. До речі, мені здається, що почуття може відтворити не кожен письменник. Це особливе вміння. А ще для прози треба мати досвід: кабінетні вигадки здалеку видно. Тому читання деяких сучасних книжок інколи схоже на жування пінопласту.

– Ви маєте рецепт того, як сьогодні стати затребуваним автором?

– Я цей рецепт знаю, але використовувати або ж не можу з принципу, або не маю важелів чи зайвих коштів. У нас, на жаль, література теж якоюсь мірою корумпована. І це заважає. А ще вплив бізнесу, коли цікаве в ній тільки те, що дає прибуток. А це не завжди тожне якості. Інколи книжка, про яку говорять, – на рівні анекдоту. Але на неї затрачені рекламні й видавничі кошти, їх треба повернути – і коло крутиться. Є чимало прикладів парю, коли використовуються дозволені й недозволені, а часом і доволі огидні методи. І для цього треба мати теж великий талант і велику відвагу. Але фінансовий бік літератури у світі визначальний. І на це немає ради. Головне, щоб те, за що інколи так люто борються, стало справжньою літературою, а не пшиком.

Але допоки бізнес найголовніший, а державний інтерес поховано під інтересом приватним, так і буде: потік масової літератури, а поміж ним – поодинокі видання, які може й роблять погоду в літературі чи науці, але не роблять погоди в суспільстві.

– Коли вам цікаво, а коли нецікаво спілкуватися з колегами? Як вам вдається не наживати ворогів?

– Мені взагалі цікаво спілкуватися з людьми, це обов'язкова частина моєї професії. Письменник – самітник тільки за столом. А коли книжка готова, треба мати дар її довести до читача, а це значить багато за що платити. На цьому й уривається просування для багатьох – через неспроможність або небажання платити. А щодо ворогів, то це радше «не так ті вороги, як добрії люди», висловлюючись за Шевченком. А що їх, «добрих людей», не так і багато, то, мабуть, причина в тому, що я практично все вибачаю. І не тому, що так вигідніше і що це риса нашого роду, просто не моя справа карати, над нами є вища бухгалтерія – хай вона всіма кривдами й переймається. Хоча колись Роман Андріяшик у телевізійному інтерв'ю для моєї програми казав, що треба пам'ятати всі образи, яких тобі завдали. І що про це сказано у Біблії. Я не настільки добре знаю Святе Письмо, хоча Біблію у перекладі Куліша, Пулюя і Нечуя-Левицького скопіювала до електронної книжки і з насолодою потроху відчитую, проте схильна зрозуміти незабутнього майстра слова. Бо інколи жодної хваленої лексики не вистачає з приводу всіх цих фінансових традицій у нашій державі.

А ще в дзен-буддизмі є така думка: «На шляху духа не числяться минулі заслуги». Тому, пам'ятаючи, що нинішніх заслуг багато не буває, як усілякий чорнороб, ніколи високо не задираю голову.

Де мешкатиме Чугайстер?

– З чого радієте сьогодні, а за чим сумуєте?

– Останнім часом радість у нас одна, як співалася в пісні, і сум у нас спільний, і тривоги у нас великі. Якщо буде мир і держава, все решта складеться. І, по суті, виявляється, що все решта – милі дрібниці. А щодо літератури, то Вістан Х'ю Оден писав приблизно так: не слід надмір серйозно ставитися письменникові до власної особи, щоб не старатися зробити неімовірні речі. Я не дуже серйозно ставлюся до власної письменницької місії, але пам'ятаю девіз американських морських котиків: навіть якщо ти не здобудеш висот, яких прагнеш, то принаймні не впадеш нижче від власного професіоналізму.

– Де мешкає отой Чугайстер, що опікується нами?

– Я розумію, що це непряма цитата з мого вірша. Якщо все скла-

деться добре, то він живе в Чорному лісі, який починається недалеко від мого дому на Чортківщині, а якщо – не дуже, то він емігрував до Італії.

– Який акваланг вибираєте, коли доводиться занурюватися в море суєти суєт? Чи для вас її не існує?

– Існує ще й як. Але завжди, коли я нічого не можу змінити, мені допомагає смирення, яке мовби падає забралом, хочу я того чи не хочу. Мабуть, це вже на рівні рятівного рефлексу. Воно урівноважує мої амбіції й чудово лікує від криз. А є ще одна точка опертя в моїй приватній географії – шматок землі в придеснянському лісі. День без слів серед дерев і квітів дорівнює годині над Женевським озером. І я це дуже ціную.

– В одному з ваших віршів є такі рядки: «Вибираю насіння на ринку:// петунія, крокус, гайлардія...». Які квіти ви ще плекаєте?

– Цей список дуже довгий, але дуже знайомий: всі квіти, які пам'ятаються з дитинства: чорнобривці, айстри, нагідки, півонії, настурції, тюльпани, бузок, гладіолуси, пахучий полин (спеціально привезла з Ридодубів, бо насіння його не продається). Вони невибагливі й створюють відчуття душевного комфорту, певної ілюзії давнього батьківського незнищеного дому та захищеності, які мені після багатьох перипетій уже минулого життя так потрібні. З певного часу не читаю гороскопів, побоююся всіляких гадань і якомога менше вбираю в якісь слова майбутнє. Зі словами, мені здається, слід бути дуже обережним і письменником, і читачем. Тиха й обережна надія – такий лейтмотив мого сьогоднішнього дня.

Розмову вів
Микола СЛАВИНСЬКИЙ.

